

«акулінка», «матаня», а також характерних композиційних перебудов.

У такий природний і невимушений спосіб синтезувалися дві культури, давши поштовх для розвитку новій самостійній і неповторній культурі Слобожанщини. Танці слобожан разом із танцями інших регіонів утворюють надзвичайно колоритну та різноманітну структуру українського народного танцювального мистецтва. А мистецтво є дзеркалом життя, менталітету та побуту народу. І кожен регіон настільки особливий та відмінний один від іншого, наскільки цікавим і різним було життя нашого люду.

Висновки. Отже, процес історичного становлення Слобожанського регіону є вкрай унікальним. Такою ж унікальною є його культура. Сучасні темпи розвитку суспільства та необхідність ідентифікувати свою національну приналежність викликають необхідність у вивченні фольклорних традицій з їхніми регіональними особливостями та характерними ознаками. Розуміючи витоки, підґрунтя для утворення тих чи інших рухів, форм танцю та навіть манери виконання, танцюрист може значно краще вникнути в суть образу, руху, пози. І, як наслідок, покращувати свою виконавську майстерність. Хореограф може глибше мислити при створенні сценічного номеру. Наблизивши сценічне мистецтво до тих першоджерел, зробивши його живим та справжнім, ми можемо торкнутися до сердець глядачів, пробуджувати їхні думки, виховувати естетичний смак та любов до всього рідного, а вже до цього і покликане мистецтво.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні питань особливостей «регіональної ідентичності» Слобожанського краю, проблеми формування характерних особливостей танцювального фольклору та його виокремлення в контексті вивчення українського народного танцю як культурного феномену.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. – Харків: Дельта, 1999. – 258 с.
2. Бердута М. З. Особливості обрядів та звичаїв Слобожанщини (XVIII–XIX ст.) / М. З. Бердута // Зб. Наук. праць ХІСП. – 2001. – Вип. 6. – С. 2.
3. Вірський П. П. Українські народні танці / П. П. Вірський; Вступ. ст., підгот. тексту, примітки А. І. Гуменюка. – К.: Наук. думка, 1969. – 616 с.: іл., нот.
4. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края // Под редакцией В. В. Иванова, Том 1. – Х.: Типография Губ. Правления, 1898. – 1012 с.
5. Иванов П. В. Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии / П. В. Иванов. – Х.: Печатное дело, 1907. – 58 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кошавець Максим Петрович – керівник ансамблю танцю Харківського державного будинку художньої та технічної творчості, аспірант Національної Академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Коло наукових інтересів: витоки та розвиток українського хореографічного мистецтва, збереження та відродження національних традицій (зокрема Слобожанського краю) засобами мистецтва хореографії.

УДК 765. 897. 76

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ВИХОВАНЦІВ СІЛЬСЬКИХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ КОМПЛЕКСІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Наталія МАЙБОРОДА (Умань)

Постановка проблеми. Процеси державотворення в Україні на фоні різких суспільно-політичних змін спонукають до вироблення у громадян чіткої свідомої позиції, національної спрямованості на відродження генетичної пам'яті українського народу, духовності, любові до рідного краю, свого народу, держави, визначення сутності та вибудови виховного ідеалу – ядра національної ідеї, взірця для наслідування підростаючим молодим поколінням, докорінного реформування у галузі освіти та виховання.

Тому виховання патріотизму – це той ціннісний орієнтир у виховному процесі і одночасно основна проблема, яка постає перед педагогічними працівниками як ключовий чинник існування незалежної, правової держави, вирішити яку можна завдяки ознайомленню з національною культурною спадщиною рідного народу, його звичаями, традиціями та обрядами, залученню молоді до різноманітних видів мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій Неабияку цінність для нашого дослідження мають

погляди та наукові праці видатних українських учених та мистецтвознавців С. Ф. Русової, Г. Г. Ващенко, В. О. Сухомлинського, І. А. Зязюна, О. П. Рудницької, Л. М. Масол, Г. М. Падалки, С. О. Сисоєвої та інших, оскільки мистецтво сприяє вихованню у підростаючого покоління любові до Батьківщини, формуванню громадянського обов'язку на основі загальнолюдських духовних цінностей, утвердженню якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника розвитку культурного і творчого потенціалу свого народу. Різноманітні аспекти патріотичного виховання засобами мистецтва розглядаються в сучасних дослідженнях М. М. Качур, О. Г. Стьопіної, О. Г. Гевко, М. В. Черненко, які дають можливість активізувати творчий потенціал, розвивати емоційність, інтелект, розширювати світогляд, спонукають до вивчення національних скарбів, піднімають загальнокультурний рівень, поглиблюють патріотичні почуття. Організації навчально-виховного процесу в сільських навчально-виховних комплексах присвячені дослідження вчених В. Г. Кузя, О. М. Коберника, Н. М. Манжелій, В. В. Ферштея та інших. Дослідники наголошують на необхідності використання різноманітних видів художньо-естетичної діяльності (зображувальної, театралізованої, музичної) у розвитку естетичних почуттів, творчих здібностей вихованців, формуванні дружніх взаємин у різновіковому колективі.

Зважаючи на актуальність поставленої проблеми **мета статті** спрямована на визначення та теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічних умов процесу формування патріотичних цінностей у вихованців сільських навчально-виховних комплексів.

Виклад основного матеріалу. Специфіка виховного впливу музичного, образотворчого та хореографічного мистецтва полягає у його здатності вирішувати завдання особистісного зростання особистості, формування здатності створювати прекрасне, пробуджувати творче бачення спектру високих громадянсько-патріотичних почуттів у втілених художніх образах пісні, малюнку, танцю. Для повноцінного формування патріотизму в його ціннісному прояві у сільському навчально-виховному комплексі нами визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, які розглянемо більш детально.

Важливою педагогічною умовою формування патріотизму у вихованців сільських НВК є підвищення рівня розвитку мистецької компетенції педагогів з метою патріотичного виховання дітей. Одну з

головних ролей у формуванні патріотизму засобами мистецтва вихованців дошкільного віку та молодших школярів посідає позиція педагога, який за своєю внутрішньою сутністю і позиціонуванням у суспільстві є палким патріотом, глибоко усвідомлює необхідність організації мистецької діяльності у сільському навчально-виховному комплексі задля формування підростаючого покоління патріотами, має потужну теоретичну базу знань, володіє практичними навичками та вміннями, які відповідають специфіці видів мистецтва, постійно удосконалювати свою професійно-мистецьку компетентність, уміє творчо мислити, рефлексувати, креативно підходити до розв'язання різноманітних проблем у цій сфері. Доречним буде обумовити значущість особистості вчителя у сільській школі, який повинен бути еталоном порядності, провідником високої культури, яка проявляється у спілкуванні з односельцями, батьками учнів, колегами, стояти на порядок вище від матеріальних проблем та несприятливих умов для педагогічної діяльності. Домінуюча роль особистості педагога, на думку світоча української педагогічної думки В. О. Сухомлинського, полягає у тому, що він – особливий, не схожий на інших скульптор, а виховання, творення Людини – це його основна професія. Очікування суспільства, його надія покладається на «майстра-скульптора, від якого величезною мірою залежить майбутнє нашої країни» [4, с. 533]. В організації патріотичного виховання у сільському навчально-виховному комплексі педагог несе особливу місію – усі педагогічні знання, уміння, душевні сили, переконання повинні спрямовуватися на втілення ідеї В. О. Сухомлинського в практику: «...слово учителя, насамперед слово, звернене до розуму, серця, душі вихованця, і обставини, створювані в колективі, в спільній праці, у взаємовідносинах дітей з дорослими, – все це переконує людину в тому, що вона – творець, володар праці, і від неї самої, від її волі, наполегливості, працьовитості залежить виявити себе, розкрити свої задатки, сили, здібності, талант» [3, с. 465]. Саме вихователі дитячих закладів під час ознайомлення з творами мистецтва здатні викликати у вихованців почуття емоційного захвату, здивування, цікавості, бажання знову повернутись до пережитого, пограти в музичну гру, заспівати пісню, протанцювати хоровод, етюд, танець, намалювати малюнок.

Отже, аналіз наукового доробку українських учених переконує у тому, що високого рівня патріотичної вихованості дітей можна досягти завдяки високій професійній

готовності педагога до занять мистецтвом, його потягу до активного створення магічного дійства дитячої творчості, уміння створювати передумови для емоційних переживань, рефлексивних станів як основи формування патріотичної спрямованості особистості.

Другою умовою визначено створення виховного середовища на основі народно-культурної спадщини нашого народу.

Дослідниця дошкільного виховання С. Ф. Русова проаналізувала вплив на розвиток дитини оточуючого середовища і дійшла висновку: «Виховуючи почуття краси, треба оточення дитини зробити якомога красивішим, щоб хата дитини була чиста, прикрашена квітками, вишиваними рушниками, малюнками. Треба ставити дитину в найтісніший зв'язок з природою, щоб її захоплювала краса лісу, степу, ранку, заходу сонця... Хай на стіні вашої майбутньої рідної школи висить портрет великого апостола правди й науки Тараса Шевченка... В такій веселій новій українській школі виростуть дітки на радість і на користь Україні...» [5, с. 15, 73], бо саме через сприймання природи, ознайомлення дітей з національними традиціями, найкращими зразками культури свого рідного народу, села, його природними особливостями, внесення в сучасний побут українського національного колориту, поглиблюється почуття патріотизму, любові до рідного краю, батьківщини, ушляхетнюються думки і помисли. Цей рукотворний куточок краси, наповнений українською естетикою, патріотичним духом, формує ціннісні орієнтації дитини, допомагає глибше осмислювати дійсність, проявляти власну художню творчість, розвивати сприймання, образну уяву, фантазію, асоціативне мислення.

У Програмі виховання дітей від двох до семи років «Дитина» йдеться про створення такого виховного середовища, в якому провідне місце посідають ті види народного мистецтва, в яких є витoki національної і загальнонародської культури, а саме: образотворче мистецтво, літературний і музичний фольклор [1, с. 28]. З цієї точки зору основними вимогами до організації такого виховного середовища є: відповідність віковим особливостям та потенційним можливостям дітей, забезпечення повної свободи дій, виразність, привабливість, емоційний комфорт, доступність, які спонукають до активної творчої діяльності та оволодіння мистецькою компетентністю, власного дослідження у сфері культури і побуту українського народу. Такий підхід до організації та створення виховного середовища у сільському навчально-виховному комплексі для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку вимагає

присутності наочних матеріалів та обладнання для занять образотворчим мистецтвом, музикою та хореографією, які забезпечують створення яскравих образів навколишньої дійсності, викликають відчуття краси, викликають у вихованців бажання активно займатись творчістю. Прикладом такого виховного середовища можуть слугувати різноманітні центри народознавства – світлиці, кімнати, дитячі музеї, які обладнані предметами народного вжитку (меблями, розписаним посудом, національним одягом, рушниками, скатертинами, муляжами овочів і фруктів, українських національних страв), наповнені ароматами сушених польових квітів і трав, речами українського ужитково-національного мистецтва, іграшками, репродукціями картин митців рідного краю та власними творами, народними музичними інструментами. Відповідно до поставлених завдань та змісту занять з вихованцями виховне середовище повинне бути змінюваним, динамічним, варіативним. Так, для занять малюванням, відзначення народних свят календарного циклу можна обрати природу рідного раю, весняний сад, річку, поляну. Отже, створення виховного середовища на основі українських народних традицій та найкращих зразків культури свого рідного народу у сільському навчально-виховному комплексі сприяє якнайширшому залученню дітей до мистецької діяльності.

Третьою умовою є взаємодія сім'ї та педагогічного колективу з метою упровадження мистецької діяльності в організації художньо-творчої діяльності дітей. Саме тісна взаємодія сім'ї та педагогічного колективу в умовах сільського навчально-виховного комплексу дозволяє систематизувати та об'єднати зусилля батьків і школи у напрямку активного входження мистецтва в їхнє буденне життя, несення спільної відповідальності за долю дітей, за долю держави у їх образі.

На передній план виступають проблеми входження мистецтва в життя дитини, які можна вирішити завдяки тісній співпраці з батьками, а саме: 1) доступність мистецтва для кожної дитини; 2) залучення дітей до світу мистецтва, формування бажання постійного спілкування з мистецтвом; 3) базовий мінімум художньо-педагогічної освіти батьків, які причетні до виховання дітей. Роль школи у досягненні цієї мети полягає в практичному керівництві мистецькою діяльністю дітей в умовах сім'ї, зміну пасивної позиції батьків на активну, адже співпраця батьків з педагогами уможливорює більше пізнання внутрішнього світу своєї дитини, розуміння і подолання труднощів у процесі формування мистецьких

нахилів, вчасне надання посильної допомоги та підтримки, внесення позитивних коректив, наповнення дитячого серця красою, яка стане невід'ємною частиною його життя.

Дослідник родинного виховання П. М. Щербань відзначає, що родина є всеоб'єднуючим ядром української нації, її унікальним кодом, опорою у процесі самозбереження українського народу серед світових цивілізацій. Надзвичайно цінним продуктом творчих пошуків дослідника став глибокий аналіз образу Батьківщини, який починає складатися в дошкільному дитинстві і наповнюється у міру дорослості дитини все новим змістом. Саме на емоційній складовій цього поняття наголошує дослідник: «Витоки його – у враженнях, що пов'язують дитину теплими почуттями з рідним домом, своєю родиною, селом чи містом, у якому вона проживає. Звична з малих років навколишня природа, прихильність до близьких людей, любов до матері та батька, безпосереднє емоційне ставлення до подій, якими живе Україна, – все це і створює в маленької людини чуттєвий настрій, з якого виростає любов до Батьківщини» [2, с. 175].

Важливим моментом у розв'язанні цих проблем виступає педагогічна спрямованість процесом залучення батьків та дітей до світу мистецтва, їх відношенням до нього, яке визначає інтереси, уподобання дітей, формує світогляд, передає соціальний досвід. Потрібно, щоб батьки зуміли переконати свою дитину слухати музику, співати в дитячому хорі, малювати, ліпити, вирізати, конструювати, танцювати, імпровізувати, милуватися природою та інше. Творча колективна взаємодія батьків та дітей на базі сільського навчально-виховного комплексу може виявлятися у постановці концертів, свят, ігор, розваг, театралізованих вистав з піснями та танцями, створенні сімейних мистецьких проєктів, переглядах мистецьких телепередач та фільмів, відвідуванні персональних виставок, музеїв, картинних галерей, різноманітних фестивалів народної творчості, драмтеатрів.

Особливу увагу ми звертаємо на забезпечення наступності у процесі оволодіння мистецькою діяльністю між групами дитячого дошкільного закладу та початкової школи. Одним із основних принципів створення та існування навчально-виховних комплексів узагалі є принцип наступності, про що свідчать результати досліджень проблем функціонування та пошуку нових підходів до організації виховного процесу в навчально-виховних комплексах «Дошкільний навчальний заклад – школа» групи науковців під керівництвом В. Г. Кузя. Дослідники дійшли висновку про

те, що «недооцінка художньої сфери в освітніх закладах сповільнює загальний розвиток особистості, і це є перешкодою для стимулювання дитячої художньої творчості» [6, с. 92]. Отже, повноцінний мистецький розвиток дитини в дошкільному віці є основою для становлення творчої особистості протягом усього життя та невід'ємною ланкою процесу устремління до особистісної довершеності, гармонійного співіснування у соціумі, самовдосконалення.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене ми прогнозуємо, що формування патріотизму у вихованців сільських НВК буде ефективним у разі дотримання зазначених організаційно-педагогічних умов. Подальші дослідження та наукові розвідки варто проводити в напрямі окреслення педагогічних умов формування патріотичних цінностей вихованців відповідно до специфіки роботи навчального закладу, узагальнення результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер. програмою: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол.: Г. В. Бельська, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.]. – 3-є вид., доопр. та доп. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

2. Національне виховання в сім'ї [Текст]: для батьків, учителів, вихователів / П. М. Щербань; Худож. оф. М. Пшінка. – Київ: Борівітер, 2000. – 258 с. : іл. ; 20 см.

3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори [Текст]: в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5: Статті. – 636 с.

4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори [Текст]: в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 2: Сто порад учителів. – 657 с.

5. Русова Софія Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн 2 / За редакцією Є. І. Коваленко; Упоряд., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.

6. Психолого-педагогічний супровід формування освітніх компетенцій у вихованців навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – школа»: Монографія / В. Г. Кузь, С. М. Гаврилюк, Л. В. Іщенко, О. В. Поліщук, С. С. Попиченко, І. П. Рогальська-Яблонська, Н. І. Скрипник; Наук. ред. В. Г. Кузь. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. – 230 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Майборода Наталія Олексіївна – аспірант кафедри дошкільної педагогіки та психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коло наукових інтересів: патріотичне виховання засобами мистецтва вихованців сільських навчально-виховних комплексів «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад».